

Desagertzeko zorian dauden animaliak

Ariketa-sorta honetan, desagertzeko zorian dauden animaliei buruz hitz egingo dugu, eta pottokari buruz batik bat. Horretarako, hainbat ariketa egiteko aukera izango duzu:

- Galderei erantzunez, gaiari buruz hitz egin.
- Bideoa ikusi eta erantzun zuzena aukeratu.
- Irakurri testua eta erreparatu -t(z)eko zorian egiturari.
- t(z)eko zorian/arriskuan egitura landu.
- Binaka galderei erantzun.

1. Gaian sartu

Bideoa ikusi aurretik, erantzun beheko galderei eta ondoren, taldean komentatu.

- 1) Euskal Herriko pottoka desagertzeko zorian dagoen animalia da. Munduan badira espezie batzuk egoera horretan. Aipatu ezagutzen dituzunak.
- 2) Zerrenda bat osatu atera diren animaliekin. Zein tokitakoak dira gehienak?

2. Bideoa ulertu

Bideoan, Gipuzkoako Pottokazaleen elkarteko lehendakaria den Aitor Iraetarekin hitz egin dugu pottokaren egoeraren inguruan. Entzun ondoren, aukeratu beheko galderen erantzun zuzena.

1. Lehen pottoka zertarako erabiltzen zuten?

- ☐ Garraiorako eta lanerako erabiltzen zuten.
- ☐ Makinak garraiatzeko erabiltzen zuten.
- ☐ Industrialiazioaren ondoren, pertsonak garraiatzeko erabiltzen zuten.

2. Zein zen pottokaren egoera 1996. urtean?

- ☐ Gaur egun baino pottoka gehiago zegoen.
- ☐ Ez zegoen desagertzeko arriskuan.
- ☐ Desagertzeko arriskuan zegoen.

3. Zergatik iritsi zen egoera horretara?

- ☐ Erabilerarik gabe geratu zelako.
- ☐ Errentagarria izateko, pottokak beste arraza batzuekin nahastu zituztelako.

4. Gaur egun, galtzeko arriskuan jarraitzen du pottokak?

- ☐ Bai eta horrela jarraituko du, baldintzak ez baitira aldatu.
- ☐ Oraingo bai, baina pixkanaka ari da pottoka-kopurua gehitzen.
- ☐ Bai, baino pixkanaka pottoka ari da bere lekua aurkitzen.

<https://labur.eus/vvmeG>

3. Testua landu

Hainbat animalia desagertzeko arriskuan daude, eta horietako bat pottoka da. Irakurri gai horri buruzko testua eta azpimarra itzazu "-t(z)eko arriskuan (zorian)" egitura agertzen diren esaldiak.

Zer animalia dago desagertzeko zorian?

Munduan 25.800 animalia eta landare-espezie omen daude desagertzeko zorian. Horixe jakinarazi du Naturaren Kontserbaziorako Nazioarteko Erakundeak (UICNk) urtero argitaratzen duen zerrendan. 2018an, 1.800 izen gehitu dizkiote gero eta handiagoa den multzoari: koalak eta itsaso-zalditxoak, besteak beste.

Animalia bat desagertzeko zorian egoteko, ugaltzeko moduan dauden 1.000 abere baino gutxiago egon behar dutela dio FAOk (Nazio Batuen Erakundeko Elikadura eta Nekazaritza Erakundeak). 1996. urtean, euskal pottokaren egoera oso larria zen, desagertzeko arriskuan baitzegoen, "ia ez zen pottokarik ikusten Euskal Herriko larreetan", azaldu digu Aitor Iraetak. Bera Gipuzkoako Pottokazaleen elkarteko lehendakaria da, eta animalia honen egoerari buruz hitz egiteko elkartu gara berarekin. Hori bakarrik ez, Zaldibian dituen pottoka batzuk gertutik ikusteko aukera ere izan dugu.

Desagertzeko arrazoiak

Gizakia da animalia bat desagertzeko arrazoi nagusia, eta ugariak dira kalte hori eragiten duten arrazoiak: azpiegiturak eraikitzea (etxeak, zubiak, lantegiak...), ehiza eta arrantza, animalien trafikoa, kutsadura, suteak...

Pottoken kasuan, berriz, arrazoiak izan da pottokak ez direla erabiltzen. Lehen, garraio lanetarako erabiltzen zituzten, pertsonak edo objektuak leku batetik bestera eramateko. Industrializazioaren ondoren, ordea, makinak agertu ziren, eta pottokak ordezkatu zituzten, ez baitzuten behar garraiorako.

Irtenbidea

Askotan egoerari konponbidea bilatzen saiatzen gara, baina beranduegi izan aurretik hartu behar dira erabakiak: birpopulatzea edo habitat bat berreskuratzea ez baita ahuntzaren gauerdiko eztula.

Pottoken kasura itzulita, 1998an pottoka-arraza berreskuratzeke eta sustatzeko Gipuzkoako Pottokazale Elkartea sortu zuten, eta Euskadikoa, berriz, 2004. urtean: "Argi geneukan Euskal Herri mailan egin beharreko lana zela. Horregatik, Arabako, Bizkaiko eta Nafarroako elkarteekin harremanetan gaude. Izan ere, uste dugu garrantzitsua dela norabide berean arraun egitea". Gaur egun, Euskal Herrian 90 bazkide inguru dituzte elkarte hauek eta 1.000 abere biltzen dituzte guztien artean.

Desagertzeko arrazoiak erabilerarik ez izatea zenez, elkarteen bidez pottokari erabilera berriak bilatzea izan da helburua. Une honetan, bi helburu ditu: larreak garbi mantentzea eta hipika. Batetik, belarra jan eta larreak edo lorategiak garbi edukitzeko erabiltzen dituzte. Eta bestetik, gainean ibiltzeko, paseorako, eta jendearekin hainbat terapia egiteko. "Oraindik galtzeko arriskuan dago, baina elkartean merkatu berriak topatzen, sustatzen, ezagutzera ematen, irtenbide ekonomikoak bilatzen... saiatzen gara. Pottoka noizbait galtzeko zorian ez egoteko, gure lana garrantzitsua da", azaldu digu Aitorrek.

Hainbat kasu

Hartz polarra, mendiko gorila, marrazo zuria, errinozero zuria, elefantea, atungorria, Amoyko tigrea, Arabiako lehoinabarra, lehoi afrikarra edo hartz panda, guztiak galtzeko arriskuan daude. Baina ez da hain urrun joan behar, gertuago ere baditugu kasuak: behi betizua, euskal oiloak, Enkarterrietako astoa, behi terreña, sasi-ardia... Mordoxka bat dira.

Animalien errehabilitazio-prozesua luzea izaten da eta pottokena aspaldi hasi bazen ere, oraindik ere ugaltzeko moduan daudenak 1.000 pottoka baino gutxiago dira: "Bide onetik goaz, baina bidea luzea da, eta egunero egin behar dugun bidea da".

4. -t(z)eko arriskuan/-t(z)eko zorian

Testuan '-T(Z)EKO ZORIAN' eta '-T(Z)EKO ARRISKUAN' egiturak azpimarratu ditugu.

-T(Z)EKO ZORIAN/ARRISKUAN EGON/IZAN

Zer esan nahi du? Ekintza hori gertatzeko puntu-puntuan dagoela. Ikusi testuko adibideak:

- Gizakiaren eta klima-aldaketaren eraginez, zenbait animalia galtzeko zorian daude, adibidez, hartz polarra eta errinozero zuria.
- Munduan 25.800 animalia eta landare-espezie omen daude desagertzeko zorian.

Edozein aditzekin erabil daitezke?

Ez, normalean patu txarra adierazten duten aditzekin erabiltzen da: *hil, ito, desagertu, lehertu, erori, galdu, amildu, alferrik galdu...*

Bete itzazu hutsuneak aditz hauetako bat erabilita: *hil, galdu, desagertu, lehertu*.

Pottoka ez da dagoen animalia bakarra Euskal Herrian.

Europako zonalde batzuetan baso gutxi geratzen dira. Eta horregatik, zenbait zuhaitz daude.

Euskal oiloak gero eta gutxiago geratzen dira. Badirudi daudela.

Ardiak daude, otsoak baitabiltza basoan.

Txakurrak hainbeste jan duenez, oraintxe dago.

5. Egitekoa

Jarri binaka eta galderei erantzun. Ondoren, alderatu eta komentatu erantzunak taldekoekin.

1. Animaliez gain, gainerako hauek ere desagertzeko edo galtzeko arriskuan egon daitezke:

- Hizkuntzak
- Zenbait herri txiki
- Musika-mota bat
- Erritoak
- Dantzak
- Lagunartean abestea
-

2. Aukeratu bat eta egin horren aldeko aldarrikapena. Erreparatu adibideari:

Garai batean euskaldunok afarietan, bilkuretan eta abar abesteko ohitura handia genuen. Baina, gaur egun ohitura hau galtzeko arriskua ikusten dut. Nik uste dut ohitura hau berreskuratzen saiatu behar dugula, gure kulturaren zati bat delako. Ez zaizu iruditzen?

ERANTZUNAK

2. Bideoa ulertu

1. Lehen pottoka zertarako erabiltzen zuten?

Garraiorako eta lanerako erabiltzen zuten. ✓

2. Zein zen pottokaren egoera 1996. urtean?

Desagertzeko arriskuan zegoen. ✓

3. Zergatik iritsi zen egoera horretara?

Erabilerarik gabe geratu zelako. ✓

Errentagarria izateko, pottokak beste arraza batzuekin nahastu zituztelako.. ✓

4. Gaur egun, galtzeko arriskuan jarraitzen du pottokak?

Bai eta horrela jarraituko du, baldintzak ez baitira aldatu. ✓

4. -t(z)eko arriskuan/-t(z)eko zorian

Pottoka ez da (galtzeko zorian) dagoen animalia bakarra Euskal Herrian.

Europako zonalde batzuetan baso gutxi geratzen dira. Eta horregatik, zenbait zuhaitz (desagertzeko zorian) daude.

Euskal oiloak gero eta gutxiago geratzen dira. Badirudi (desagertzeko zorian) daudela.

Ardiak (hiltzeko arriskuan) daude, otsoak baitabilza basoan.

Txakurrak hainbeste jan duenez, oraintxe (lehertzeko zorian) dago.

TRANSKRIPZIOA

1. Nolako animalia da pottoka eta lehen zertarako erabiltzen zen?

Zaldi guztiak bezala, erabiltzen zen lanerako: bai garraiorako, bai pertsonen garraiorako edo gauzen garraiorako. Eta klaro (noski) industriario (industrializazio) aurretik, leku guztietan zegoen. Esan beharra dago behin industriarotik (industrializaziotik) eta garraio, makinak sartu ziatez (zirenetik), ia lana galdu zuen, esanenez langabezian geratu zela eta bueno, horrek eragin zuen jendeak hazkuntza horretara ez jarraitzea eta bueno, kopurua jaisten joan zen eta ailegatu zen momentu kritiko bat, oso-oso ale gutxi geratzen zirela Euskal Herrian.

2. 1996. urtean pottoka desagertzeko zorian egon zen, zein zen egoera?

FAOk (Nazio Batuen Erakundeko Elikadura eta Nekazaritza Erakundeak) eta badauzkate jarrita zenbaki batzuk eta, 1.000 ale ugalkorrek edo ugaltzeko moduko 1.000 animalia baino gutxiago daudenean, esaten da galtzeko zorian dagoela arraza bat. Garai hartan, pottoka oso-oso urria zen eta egia esateko, oso zaila zen pottoka bat ikustea Euskal Herrian.

3. Zergatik iritsi zen horretara?

Azkenean erabilerarik ez izateak ekarri zuen... Azkenean, baserri munduan gauza guztiek rentabilitadea (errentagarritasuna) eduki behar dute, bizimodua ateratzea behar daukazu, oso bukolikoa da, baina azkenean nonbaitetik bizi behar zara (duzu). Horri rentabilitadea (errentagarritasuna) ateratzea izan zen, jende askok erabaki zuen kanpoko zaldiak, horrela haragi askoko produkzioko animaliak, pertxeroiak eta belgak eta ekarri, eta haiekin gurutzatu, gero lanerako animalia izan beharrean, haragia izateko azkenean, harategitara destinatzeke, nahiz eta Euskal Herrian oso gutxi jaten den edo ez daukagun ohiturarik jateko. Eta, bueno, horrek ekarri zuen, orain mendian gehienbat ikusten ditugun zaldi hauek egotea, gorputz handiagokoak eta haragi gehiagorekin, baina klaro (noski) horrek ekarri zuen baita pottoka purua bezala desagertzea, ekarri zuen beste animalia mota bat sortzea, jada ez dena pottoka.

4. Orain zein da pottokaren egoera?

Pottoka momentuz galtzeko arriskuan dago eta beste urte batzuetan ere horrela jarraituko du. Azkenean, desagertzea eraman zuten baldintza guztiak (guztiek) eta eragin guztiak (guztiek) bertan jarraitzen dute. Eta nahiz eta guk lana egin eta saiatu merkatu berriak bilatzen, irteerak bilatzen, ekonomikoak, promozioa egiten eta jendeari ezagutarazten zer den pottoka eta zergatik egon behar duen gure artean, desagertzeko arriskuan dago. Azkenean, animalia bat ez da desagertzen bere lekua daukanean mundu honetan, eta nik uste dut pottokak oraindik (oraindik) ez duela bere lekua bilatu.